

ГЕОРГИ МАРКОВСКИ
МЪЖЪТ С ДЕТСКИ ПОГЛЕД
КЪМ СВЕТА

chitanka.info

В родината му — в Съединените американски щати — го наричат „големия моралист“ и си имат своите основания за това, защото Америка се състои от два вида американци: които не могат и които не искат да живеят според схващанията му за нещата; съветският писател Кирил Андреев — представяйки една от книгите му на руски език — го нарича „единия от Бредбъревците“ и си има своите основания за това, защото у този човек живеят неколцина едновременно и във всяка негова творба надделява единият от тях; българският читател, макар и бавно, има възможност да установи справедливостта на тия опити да се формулира щедростта на таланта му.

„Дървото на вси светии“ наред с обичайната радост от всяка среща с Рей Бредбъри идва и да поуточни нещата.

Тук, в България, най-напред се запознахме с „Марсиански хроники“, после с „451° по Фаренхайт“, после със „Здравей и сбогом“, после с „Вино от глухарчета“, а днес и с „Дървото на вси светии“. Който е следял внимателно тия книги — тук не турям в сметката публикациите на разказите му из периодичния печат, защото те са безразборни и въпреки удоволствието не дават представа за развитието му, — вече се досеща за какво става дума.

Рей Дъглас Бредбъри е роден на 22 август 1920 в град Уокегън, щата Илинойс, на брега на Мичиган, едно от великите американски езера. Родителите му — както повечето американци — имат европейски корен: баща му е потомък на английски преселници, майка му е от шведски произход. „Един малък град край малка река и малко езеро в малък северен край на щат в Средния запад — така започва «Дървото на вси светии». — Наоколо нямаше толкова много пустош, та да не можеш да видиш града. От друга страна обаче, нямаше толкова много град, та да не можеш да почувствуващ, докоснеш и помиришеш пустошта. Градът беше пълен с дървета. И със суха трева и мъртви цветя — сега, когато беше дошла есента. И с огради за прескачане, с тротоари за пързаяне и с обширна клисура за премятане и крещене. И беше пълен с... момчета.“ Това е спомен от детството. Не ви ли напомня за нашенско градче от средата на века? Освен това — спомня си той — детството му е преминало по дърветата с Тарзан, под водата с капитан Немо, в Изумрудния град с Вълшебника от Оз. Не ви

ли напомня за вашето собствено детство? Но приликите свършват дотук. За останалото — а то е по-важно — ще стане дума по-нататък.

Рей Бредбъри има още един произход. Нека пак му дадем думата: „Баща ми е Жул Верн. Хърбърт Уелз е мъдрият ми чичо. Едгар Алън По е братовчедът ми с крила на прилеп, когото държим в таванската стаичка. Флеш Гордън и Бък Роджърс са ми братя и приятели. Това е моето потекло. Като се прибави естествено и фактът, че по всяка вероятност Мери Уулстънкraft, авторката на «Франкенщайн», ми е майка. Та със семейство като това какво друго можеше да излезе от мен, освен един автор на най-невероятни измислици и научно-фантастични разкази?“

И така, нека пресечем нишките на двата му произхода и да видим какво ще излезе. Не, тук не става дума за гадания, за игри на въображението, нито за каквито и да било шарлатанства. Тук става дума просто за проследяване на фактите. Момчето Рей Бредбъри е късметлия: то е само шестгодишно, когато през 1926 започва да излиза списанието на американския инженер Хуго Хернсбек „Емейзинг сториз“, първото списание в света за научна фантастика. То, естествено, е негов редовен читател. Едва ли тоя факт е без значение за по-нататъшната му съдба. Друг един факт — десетина години по-късно, вече в Лос Анжелос, където се е преселило семейството му — наистина е съдбовен: негов приятел го завежда на поредната сбирка на местните любители на научната фантастика. И ето, в януарската книжка за 1938 на списанието на клуба, наречено не дотам сполучливо „Въображение“ — поне на български не звучи добре като за име на списание — се появява разказът „Дилемата на Холербохен“. Това е литературният дебют на Рей Бредбъри. Авторът е едва 17-годишен, още голоблад юноша, но в разказа му, съвсем зрял, се съдържат всичките тенденции на бъдещото развитие на писателя: и проблемата за нравствения избор, и вярата в безграничността на човешкия разум, и начините за победа над смъртта. Младият човек безгранично вярва в науката и техниката; печата разкази из пресата; сам основава списанието „Футурия Фантазия“. Негово дълбоко схващане е, че властта трябва да се предаде в ръцете на учените, за да се ускори световният прогрес; но междувременно започва Втората световна война, излизат наяве модерните химически оръжия, германските ракети, американската атомна бомба; налага се дълбока преоценка за

ролята, възможностите и владееенето над науката и техниката. Последва десетилетие на идеологическа ориентация, на внимателен анализ на обществените процеси, на овладяване на писателското майсторство. Краят на това десетилетие завършва с публикацията на книгата, която изведнъж го прави световноизвестен, тя се нарича „Марсиански хроники“ (1950).

И макар далеч не всичко, създадено от перото на Рей Бредбъри да е преведено на български, вече навлизаме в познати води.

В „Марсиански хроники“ Рей Бредбъри е ярък политически писател. Не случайно те са преведени едва ли не на всички езици. Различни са подбудите, които водят човека от превърнатата в модерен погреб от средства за пълно самоунищожение Земя към Марс: едни бягат тъкмо от застрашаващата изтребителна война, други идват да търсят приключението, характерно за овладяването на всеки нов свят, те са романтици, трети пристигат, за да превърнат и тоя нов свят — за ужас на бегълците от първата група — в... термоядрен арсенал. Разбира се, това са само примери, те далеч не изчерпват проблематиката на книгата. Всичко тук е алегория, всичко тук е предупреждение, всичко тук е... прекалено американско. Дори има такава ситуация: негрите от Южните щати, в търсене на социално равенство, се изселват на Марс, случаят просто плаче да направиш извода, че белият и черният човек са били, са и ще си останат разделени завинаги, но ето че със следващата ракета пристигат... бели, търсещи спасение от собствения си модерен ад.

В романа „451° по Фаренхайт“ разобличаването на буржоазния нравствен идеал може би е доведено до крайния възможен предел. „Аз не знам нищо по-важно на света от Човека с главна буква“ — ще каже Рей Бредбъри другаде, преди или подир тоя роман, — но тук буржоазната идеология го е ерозирила до „овек“ („човек“ без никаква буква), който хладно, систематично и бездушно унищожава книгите, изгаря ги на клада, защото те... предразполагат към размисъл, твърде опасен за технократското общество. „Човекът винаги е по-малък от собствената си мечта — ще каже Рей Бредбъри пак другаде, преди или подир тоя роман, — следователно, ако машината може да въплъти човешката мечта, тя е по-значителна и по-голяма от него самия.“ И логично, и безпощадно, и страшно. И — струва ми се — не е трудно да

се досетиш кои опожариха собствения му дом, на един хълм близо до Лос Анжелос, нито пък защо го сториха.

Разказите, събрани в сборника „Здравей и сбогом“ (говоря за българското издание, където са подбрани от сборниците му от две десетилетия: „Разчертания човек“ (1951), „Р означава Ракета“ (1962), „Възпявам електрическото тяло“ (1969) и „Б означава Безкрай“ (1972) и не следват естествената си хронология) биха ни отнели неоправдано много като за случая място, ако вземем да ги анализираме поотделно, един по един, но не е възможно да не отбележим с *nota bene* нещо твърде важно: тук за първи път за българския читател се появяват Том и Дъглас.

Том и Дъглас са две момчета, двама братя, главните герои на романа „Вино от глухарчета“. На пръв поглед това е най-ясната книга на Рей Бредбъри. Някои дори я окачествяват като автобиографична. Но — според мене — тя е най-трудната му книга. Да откриеш света, или иначе казано, да откриеш, че си част от света: ето темата ѝ. Пределно ясно, пределно трудно за осъществяване, най-добре го знае оня, който се е опитвал по някакъв начин. Единствено детето е способно да възприеме Това Наоколо като Цяло, възрастните губят безвъзвратно това почти мистично усещане. Рей Бредбъри ни го подарява чрез книгата си. Прави го по най-простия и естествен начин: връща ни в детството ни, в едно обикновено лято, където една обикновена паяжина, един отбрулен лист, една откосена тревичка наистина са частички от организма на Вселената, където стогодишните старци са истински машини на времето, а един допотопен телефон с жужащите в слушалката му гласове срина всякакви пространства. Книгата е позната на българския читател, излишно е да му я припомням, но не е излишно да припомня нещо друго: той Рей Бредбъри от „Вино от глухарчета“ вече не е оня Рей Бредбъри от „Марсиански хроники“. Политикът е отстъпил място на философа. Иначе и тук всичко е алегория, и тук всичко е предупреждение, и тук всичко е... прекалено американско. Само че от друго, много по-тънко, много по-фино, много по-деликатно естество. Не знам дали политикът се е обезверил, за да отстъпи място на философа, не знам дали просто е казал всичко, което е имал за казване, и затова е друг, не знам дали просто е помъдрял... Неотдавна случаят ме заведе по тия места; като пресичах река Делавар, внезапно си спомних за мъжествените индианци и трапери на

Джеймз Фенимор Купър, после като слизах на юг, се отбих в родния дом на Едгар Алън По, после като се изкачвах на север, си спомних за Том и Дъглас с широко отворените очи. Тогава още не бях чел „Дървото на вси светии“. Но бях чел изповедните думи на Рей Бредбъри: „Вие, които четете, и аз, който пиша, сме едно и също. Младият човек, заключен в мен, дръзна да напише тези истории за ваше удоволствие. Ние се срещаме на обикновената земя на един необикновен век и разменяме даровете си от мрак и светлина, хубави и грозни мечти, простичка радост и не толкова проста болка.“

Думи, достойни за сбогуване.

Но защо сбогуване? Нали би трябвало темата ни да е „Дървото на вси светии“? Слабост ли е това, или някакъв трик, или най-обикновена пладнешка измама?

Може би от всичко по малко, може би нещо съвсем друго, може би просто приятелски жест.

Я си представи, скъпи ми читателю, че взема — както в оня анекдот, дето заядливата служителка пошепнала на ухото на зрителя, дошъл да гледа криминален филм, името на убиеца, — представи си, че взема, та обезсмисля прочита ти на тая книга с тълкуванията си, какво ще остане тогава от приключенията на Том Скултън, на момчетата, на оня, дето ще им каже: „Нощ и ден. Лято и зима. Сеитба и жътва. Живот и смърт. Ето това всичко, взето заедно, е празникът на вси светии... И тогава започвате да живеете по-дълго, да изтръгвате от смъртта повече време и пространство, да забравяте страха, докато на края оставите само един специален ден всяка година, когато си спомняте за нощта и зората, за есента, раждането и смъртта... Такава е крайната сметка. Преди хиляда, преди сто години на това или на друго място, но така или иначе празникът си остава винаги същият...“ Тия думи са към края на книгата. Те са и нейният ключ.

А иначе тая история е едно приключение на духа, и то не какво да е, а продължение на приключенията на духа на Том и Дъглас.

И тогава, когато запитахме заедно с Том Скултън: „Кой сте вие, мистър Саван?“ — а той е Оня, дето води момчетата през цялата книга — неговият отговор: „Предполагам, че знаеш, момчето ми, предполагам, че знаеш!“ — няма да ни озадачава.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.